

Broedgeval van de Pijlstaart (*Anas acuta*) in Gelderland

door

C. J. COLDEWEY Jr.

Op 30 maart 1957 nam ik, in gezelschap van de Heer L. VAN DROOGE, een broedgeval waar van de Pijlstaart op de Voorster Klei, gem. Voorst, provincie Gelderland.

Daar ik in het voorjaar (april) van 1956 op ongeveer dezelfde plaats eveneens een Pijlstaartwoerd in prachtkleed had aangetroffen, viel het mij op hier wederom het mannetje van deze eendsoort waar te nemen. Toen ik dan ook een ogenblik later een eend zag wegvliegen van een perceel geploegd, doch nog niet bewerkt bouwland, volgde ik met mijn kijker (10 × 60) de vogel en kon deze als het wijfje van de Pijlstaart herkennen. Vervolgens op de plaats aangekomen, waar de eend opvloog, vonden wij het nest met 7 eieren. Daar de Heer VAN DROOGE de vogel niet goed had kunnen determineren, lieten wij de eend naar het nest terugkeren. Wederom vloog zij van het nest en ditmaal kon eveneens de Heer VAN DROOGE de vogel duidelijk herkennen als het wijfje van de Pijlstaart, daar wij haar voor ons op het water en daarna op een stuk grasland door onze kijkers goed konden observeren. Het was interessant, dat de woerd alleen of in gezelschap van het wijfje de wacht hield door regelmatig over te vliegen gedurende de tijd, dat wij ons bij het nest ophielden.

De vogels maakten een volkomen wilde indruk, daar b.v. het wijfje het nest reeds verliet, als wij ons op een afstand van 300 m bevonden. Van uit gevangenschap ontsnapte vogels is in dit geval geen sprake.

B i o t o o p. De Voorster Klei is een typisch Gelders IJsellandschap, een golvend terrein van uiterwaarden van rivierklei, waar het water bestaat uit zgn. „hanken”, die zich tussen bouw- en grasland bevinden, terwijl de percelen door heggen en knotwilgen zijn afgescheiden.

N e s t s t a n d. Open en bloot op geploegd bouwland, ca 30 m van een kleine hank (water) verwijderd. De nestkom was uit de kleibodem rondgedraaid, waardoor de randen van de nestkom rond en gladgeschuurd waren.

„The Handbook of British Birds” zegt van de neststand: „sometimes hollow on fairly open ground”. NAUMANN („Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas”) geeft o.a. als nestplaats aan: op aan water grenzende akkers tussen het graan. Verder haalt NAUMANN aan: „Auf Pöl soll Sie Ihre Nester oftmals ganz offen und frei auf einer kurz begrasten Viehweide anlegen, so dass die Eier ähnlich wie bei Kiebitsnestern frei in einer kleinen Vertiefung liegen und schon von weitem zu sehen sind” (WÜSTNEI, Journ. f. Ornith. 1900, S 341). NAUMANN gaat dan verder: „Als Orte, wo in Ungarn die Spiessente Ihre Nester gern anlegt, führt PETÉNYI (Zeitschr. f. ges. Ornith. I, S 35) trockene Grasplätze oder Saatfelder, vorzüglich solche von

Sommersaaten an." Zowel het „Handbook” als NAUMANN vermelden dus een nestplaats, die met mijn waarneming overeenstemt. Nest materiaal was in het geheel niet aanwezig.

Dons bevond zich slechts in geringe hoeveelheid in het nest, daar de eieren nog onbebreed waren. Dit dons was zwartachtig bruin van kleur met witte puntjes. VAN OORT („Ornithologia Neerlandica”) vermeldt van het nestdons: „donkerbruin met witte spikkels”. Dit klopt met mijn waarneming.

Twee veertjes bevonden zich in de nestkom; deze kwamen vrijwel overeen met die, afgebeeld van deze eendesoot in "The Handbook of British Birds".

Aantaleieren: zeven. Dit wil niet zeggen, dat het hier een 7-legsel betreft, daar m.i. het legsel nog niet volledig was, gezien de geringe hoeveelheid dons en het feit, dat de eieren nog vers waren. Hier pleit niet tegen, dat de vogel op het nest werd aangetroffen, daar dit 's morgens om 8 uur plaats vond en het dus mogelijk is, dat de vogel nog moest leggen.

„De Nederlandsche Vogels” (EIJKMAN c.s.) vermeldt als aantal 7—9, het „Handbook” eveneens 7—9, VAN OORT 8—10, DRESSER ("Eggs of the Birds of Europe") 7—10, SEEBOHM ("Eggs of British Birds") 7—9, NAUMANN 8—10.

De schaaltextuur is fijn en nogal glad.

De vorm van de eieren is gedrongen eivormig.

De kleur van de eieren ligt tussen zacht roomkleurig geel en zacht grijsgroen.

DRESSER spreekt hier van "greenish grey", NAUMANN, ein sehr bleiches Graugrün", het "Handbook" yellowish-green and yellowish-cream", EIJKMAN, c.s. („De Nederlandsche Vogels") „lichtgeelachtig grijsgroen tot roomkleuriggrijsgeel".

Afmetingen: Als gemiddelde van de 7 eieren kon ik vaststellen $53,3 \times 37,8$ mm, max. $56,0 \times 37,2$ mm en $52,5 \times 38,2$ mm, minimum $52,2 \times 38,0$ mm en $52,8 \times 37,1$ mm. EIJKMAN c.s. („De Nederlandsche Vogels") geeft als maten op van 15 Nederlandse exemplaren, gemiddeld $54,7 \times 38,3$ mm, maximum $58,2 \times 38,9$ mm en $55,9 \times 39,5$ mm, minimum $51,7 \times 37,8$ mm en $55,7 \times 37,4$ mm. DRESSER vermeldt als gemiddelde voor 50 eieren volgens Dr. REY: $54,05 \times 38,23$ mm, terwijl NAUMANN meedeelt, dat HOLTZ als gemiddelde van 42 eieren vaststelt: 52×37 mm. De gemiddelde maten van de door mij gevonden eieren liggen juist tussen die, opgegeven door REY en HOLTZ.

Broedtijd: EIJKMAN c.s. geeft de vroegste aanvangstijd, n.l. „soms van begin april tot in juli"; het "Handbook": "from beginning of May onward in Scotland"; DRESSER: "in Great-Britain, Germany and Southern Europe late in April or in May"; NAUMANN: „mit Ende Mai, auch wohl noch in den ersten Tagen Juni, fand ich in unserer Gegend die Eier gewöhnlich sehr stark bebrütet".

Mijn waarneming in maart betreft dus blijkbaar een buitengewoon vroeg legsel, dat waarschijnlijk te danken is aan het bijzonder vroege

voorjaar van 1957, daar de gehele natuur enige weken vroeger dan normaal was.

Aantal bekende broedgevallen in Nederland: VAN OORT zegt: „enkele malen in ons land broedend aangetroffen, waarvan enkele waarschijnlijk ontsnapte kooivogels betreffen”. EIJKMAN c.s. spreekt van „twee Nederlandse broedgevallen, beide in de Limburgse Peel”, terwijl in de „Addenda” nog drie broedgevallen worden vermeld (deel III, blz. 1088), n.l. bij Heeze in 1942, bij de Afsluitdijk in 1943 en in de Eempolder in 1945. In *Limosa* 26 (blz. 109) wordt melding gemaakt van een broedgeval in 1953 op Vlieland en in *Limosa* 27 (blz. 150) in 1952 op de Scheelhoek en in 1953 op de Bosplaat. *Limosa* 29, blz. 53 vermeldt nog: „in 1954 waarschijnlijk 6 paren op Terschelling (nest gevonden) en 1 op Vlieland”. A. L. J. VAN IJZENDOORN (”The Breeding-Birds of the Netherlands” 1950) vermeldt: ”A very rare breeding bird which has been found breeding most often in the Peel-region of Limburg and Eastern Noord-Brabant. There are also some records of breeding Pintails from the Western part of the country: e.g. the Amstelmeer (Noord-Holland), Vlieland and Texel”. HAVERSCHMIDT „Faunistisch Overzicht van de Nederlandse Broedvogels”) vermeldt als broedgevallen van de laatste jaren: Vlieland 1937 en vermoedelijk ook reeds 1936, Noord-Brabant bij Lage Mierde 1938. Verder is deze auteur van mening, dat de broedgevallen op Terschelling ongetwijfeld kooieenden betreffen. Behalve de beide broedgevallen van deze eeuw, vermeld in „De Nederlandsche Vogels” (Limburgse Peel) noemt hij nog één broedgeval op Oost-Voorne in 1925. De Pijlstaart is dus een voor Nederland zeer zeldzame broedvogel, terwijl deze soort — voor zover ik kan nagaan — in Gelderland nog nooit broedend is aangetroffen. Van ontsnapte kooivogels is in dit geval m.i. geen spreke, gezien het gedrag van de vogels. VAN PELT LECHNER in zijn „Oölogia Neerlandica” vermeldt de soort niet, daar hij waarschijnlijk niet over een Nederlands legsel heeft beschikt. Van het nest met de directe omgeving werden door mij twee kleurenfoto's (diapositieven) gemaakt.

Conclusie.

Voor veldornithologen kan deze waarneming in zoverre van belang zijn, dat bij het aantreffen van Pijlstaarten in het voorjaar de mogelijkheid met een broedgeval te doen te hebben niet is uitgesloten. Verder moet dan met de merkwaardige open en blote ligging van het nest rekening worden gehouden, omdat deze voor de soort als typisch wordt beschreven; overigens komen zeer goed verstopte nesten, soms ver verwijderd van water, volgens de literatuur ook voor. Door determinatie van de donsveertjes kan vergissing met de Wilde Eend worden uitgesloten.

De buitengewoon vroege datum van deze broedwaarneming is misschien te verklaren door dat het zeer vroege en zachte voorjaarsweer in maart de broeddrift had gestimuleerd.

Gorssel, 4 april 1957.